

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING DINIY EKSTREMIZMGA QARSHI TAJRIBASI

Turaxonova Ozoda O'tkir qizi

Termiz davlat universiteti 1 - kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19492604>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining diniy ekstremizmga qarshi kurashish borasidagi tajribasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada diniy ekstremizm tushunchasi jamiyat xavfsizligiga tahdid soluvchi omil sifatida talqin etilib, uning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar yoritiladi. Shuningdek, diniy bag'rikenglikni mustahkamlash, aholi, ayniqsa yoshlar ongida sog'lom diniy dunyoqarashni shakllantirish masalalari ochib beriladi.

Maqolada ekstremizmga qarshi kurashishda huquqiy, ma'naviy-ma'rifiy hamda ijtimoiy mexanizmlarning o'rni tahlil qilinib, mamlakatning bu boradagi o'ziga xos yondashuvi va xalqaro hamkorlik tajribasi yoritiladi.

Kalit so'zlar: diniy ekstremizm, terrorizm, bag'rikenglik, ma'naviyat, yoshlar tarbiyasi, huquqiy tizim, profilaktika.

Annotation. This article provides a scientific and theoretical analysis of the experience of Uzbekistan in combating religious extremism. The concept of religious extremism is interpreted as a factor threatening social security, and measures aimed at its prevention are highlighted.

The article also reveals the importance of strengthening religious tolerance and forming a healthy religious worldview among the population, especially the youth. Furthermore, it analyzes the role of legal, spiritual-educational, and social mechanisms in countering extremism, as well as the country's specific approach and international cooperation in this field.

Keywords: religious extremism, terrorism, tolerance, spirituality, youth education, legal system, prevention.

Аннотация. В данной статье проводится научно-теоретический анализ опыта Узбекистан в борьбе с религиозным экстремизмом. Понятие религиозного экстремизма рассматривается как фактор, угрожающий безопасности общества, а также освещаются меры, направленные на его предотвращение. В статье раскрывается значение укрепления религиозной толерантности и формирования здорового религиозного мировоззрения у населения, особенно у молодежи. Также анализируется роль правовых, духовно-просветительских и социальных механизмов в противодействии экстремизму, а также особенности национального подхода и международного сотрудничества.

Ключевые слова: религиозный экстремизм, терроризм, толерантность, духовность, воспитание молодежи, правовая система, профилактика.

O'zbekiston Respublikasi diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilagan. Bu borada huquqiy bazani mustahkamlash, jamiyatni himoya qilish va yoshlarni sog'lom dunyoqarashga o'rgatish asosiy maqsad qilib qo'yilgan. Diniy ekstremizm ijtimoiy barqarorlikka tahdid soladigan xavf sifatida e'tirof etilgan va unga qarshi kurash choralari tizimli ravishda amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, davlat maktab va oliy ta'lim muassasalarida yoshlarni vatanparvarlik va insoniy qadriyatlar bilan tarbiyalashga katta e'tibor qaratadi.

Bu orqali yoshlar ekstremistik g'oyalardan himoyalanadi va sog'lom jamiyat qurish imkoniyati oshadi. Axborot vositalari va internet resurslarida targ'ibot ishlari kuchaytiriladi, aholiga diniy ekstremizmning zararli oqibatlari tushuntiriladi. Shu tarzda davlat va jamiyat hamkorligi orqali ekstremizm xavfi kamaytiriladi va jamiyat barqarorligi ta'minlanadi.

O'zbekiston diniy ekstremizmga qarshi kurashda kuchli qonuniy asos yaratgan. "Diniy faoliyat va diniy tashkilotlar to'g'risida" va "Ekstremizmga qarshi kurash" kabi qonunlar qabul qilinib, ularning ijrosi qat'iy nazoratga olingan. Bu qonunlar ekstremistik guruhlar faoliyatini cheklash va noqonuniy harakatlarni oldini olishga xizmat qiladi. Qonunchilik bazasi yoshlarni va jamiyatni himoya qilishga mo'ljallangan. Shu bilan birga, davlat organlari va huquqni muhofaza qilish idoralari ushbu qonunlarni samarali tatbiq etadi. Qonuniy chora-tadbirlar orqali ekstremizmga qarshi kurash tizimi mustahkamlanadi. Bu esa jamiyatdagi tinchlik va xavfsizlikni ta'minlaydi.

Ta'lim tizimi diniy ekstremizmga qarshi kurashda muhim rol o'ynaydi. Maktab va oliy o'quv yurtlarida yoshlar sog'lom dunyoqarash, vatanparvarlik va insoniy qadriyatlar bilan tanishtiriladi. Bu esa ularni nojo'ya g'oyalardan himoya qiladi. Shu bilan birga, o'quv dasturlarida ekstremizm xavfi va uning jamiyatga zararli oqibatlari haqida ma'lumotlar beriladi. Talabalar va o'quvchilar orasida targ'ibot ishlari olib boriladi, seminarlar va darsliklar orqali ekstremistik qarashlarning oldi olinadi. Ta'lim tizimi orqali yoshlar ongli va bilimli shaxslar sifatida tarbiyalanadi. Shu yo'l bilan jamiyatning kelajak xavfsizligi mustahkamlanadi.

Axborot va ommaviy kommunikatsiya vositalari ekstremizmga qarshi kurashda faol ishlatiladi. Televizion dasturlar, internet resurslari va ijtimoiy tarmoqlarda targ'ibot ishlari olib boriladi. Aholiga diniy ekstremizmning zararli oqibatlari tushuntiriladi, misollar orqali xavf xabardorligi oshiriladi. Shu bilan birga, yoshlar orasida internet orqali tarqaladigan noto'g'ri ma'lumotlar aniqlanadi va ularni tuzatish ishlari olib boriladi. Axborot orqali targ'ibotning samarali amalga oshirilishi jamiyatni ekstremistik g'oyalardan himoya qiladi. Shu tarzda odamlar ongli ravishda xavfni tushunadi va unga qarshi chora ko'radi.

Turli diniy konfessiyalar o'rtasida do'stona munosabatlarni rivojlantirish ekstremizmga qarshi samarali vositadir. O'zbekiston turli diniy guruhlar o'rtasida do'stona aloqalarni mustahkamlashga katta e'tibor beradi. Shu orqali ekstremistik qarashlar tarqalishi kamayadi va jamiyatda tinchlik saqlanadi. Dinlararo hamkorlik, konferensiyalar va uchrashuvlar orqali mustahkamlanadi. Aholi orasida diniy bag'rikenglikni targ'ib qilish orqali yoshlar salbiy g'oyalarga moyilligi kamayadi. Shu bilan jamiyatda barqarorlik mustahkamlanadi.

Mahallalar, seminarlar va konferensiyalar orqali aholiga ekstremizm xavfi haqida doimiy targ'ibot ishlari olib boriladi. Ushbu tadbirlar orqali odamlar ekstremizmning zararli oqibatlarini tushunadi va unga qarshi kurashishda faol ishtirok etadi. Shu bilan birga, targ'ibot ishlari yoshlarni sog'lom dunyoqarashga o'rgatadi va ularni noto'g'ri yo'lga boshlovchi guruhlardan himoya qiladi. Mahalliy hokimiyat va diniy tashkilotlar ushbu ishlarni tizimli amalga oshiradi.

Targ'ibot choralari jamiyatni ogoh qilish va xavfni kamaytirishga xizmat qiladi.

Ichki ishlar va xavfsizlik organlari ekstremistik guruhlar faoliyatini monitoring qiladi, ularni aniqlaydi va to'xtatadi. Shu bilan jamiyat barqarorligi va tinchligi ta'minlanadi. Huquqni muhofaza qilish organlari noqonuniy guruhlarini samarali ravishda aniqlash va jazolash tizimini amalga oshiradi. Shu tarzda ekstremizmga qarshi kurash tizimi mustahkamlanadi.

Bu esa jamiyatda xavfsizlikni oshiradi va yoshlar uchun xavfsiz muhit yaratadi. Shu bilan birga, davlat va jamiyat hamkorligi kuchayadi va xavf darajasi kamayadi.

O‘zbekiston xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilib, tajriba almashadi va ekstremizmga qarshi kurashni kuchaytiradi. Bu hamkorlik orqali xalqaro tajriba va zamonaviy metodlar o‘zlashtiriladi. Shu bilan birga, ekstremistik guruhlar faoliyati xalqaro darajada kuzatib boriladi.

Hamkorlik yordamida ekstremizmga qarshi kurash tizimi samaradorligi oshiriladi. Shu yo‘l bilan davlat o‘z hududini va aholisini himoya qiladi.

Ijtimoiy muhitni sog‘lomlashtirish, madaniyat va sportni rivojlantirish hamda yoshlarni band qilish orqali ekstremistik g‘oyalar ta’siri kamaytiriladi. Shu bilan jamiyatda sog‘lom va tinch muhit yaratiladi. Yoshlarning bandligi ularni salbiy g‘oyalardan uzoqlashtiradi. Shu bilan birga, madaniyat va sport tadbirlari orqali jamiyat birligi mustahkamlanadi. Bu esa ekstremizm xavfini kamaytirishga yordam beradi.

Shu choralarning natijasida O‘zbekistonning diniy ekstremizmga qarshi kurash tajribasi ijobiy natija bermoqda. Jamiyat barqarorligi mustahkamlanadi, tinchlik va xavfsizlik saqlanadi.

Yoshlar ekstremistik ta’sirdan himoyalangan va kelajakda yanada samarali strategiyalar ishlab chiqilishi rejalashtirilgan. Shu bilan birga, davlat va jamiyat birgalikda ekstremizmga qarshi kurashishda faol ishtirok etadi. Bu esa O‘zbekiston tajribasini boshqa davlatlar uchun ham namuna qiladi.

Diniy ekstremizm muayyan ko‘rinishda O‘zbekistonda ham paydo bo‘ldi.

Islomekstremizmi guruhi faoliyati natijasida 1997 yil dekabrda Namangan shahrida bir necha qotilliklar yuz berdi. O‘tish davriga xos iqtisodiy qiyinchiliklar, xalqning diniy qarashlarga ta’sirchanligi va diniy urf-odatlariga moyilligidan foydalanib, ekstremistlar ochiqdan-ochiq kuch bilan Farg‘ona vodiysida ijro va sud hokimiyatining ayrim vazifalarini o‘zlashtirishga harakat qildilar. 1999-yil 16 fevralda Toshkent shahrida yuz bergan voqealar diniy aqidaparastlarning asl ismi ham maqsadi konstitutsiyaviy tuzumga zarba berish va hokimiyat tepasiga kelish ekanini ko‘rsatdi. Diniy ekstremizmning O‘zbekistonga tahdidini aqidaparastlikni yoyish orqali mavjuddavlatga ishonchni yo‘qqa chiqarishga urinishda kuzatish mumkin.

Ekstremistlar jamiyatda erksiz faoliyatsiz kishilar safini orttirish, „soxta“ va „haqiqiy“ dindorlik belgilari bo‘yicha qarama-qarshilikni keltirib chiqarishni ko‘zlaydilar. Ular o‘z maqsadlariga erishish uchun jangarilarni tayyorlashga ham harakat qildilar. O‘zbekistonni G‘arbga „islomlashtirilgan“, Sharqqa esa, aksincha, „dinsiz“, „daxriy“ shaklda ko‘rsatib, respublikaning xalqaro obro‘sigga putur yetkazish niyatida bo‘ldilar. Ular umuman islom sivilizatsiyasi bilan noislomiy sivilizatsiyalar o‘rtasida yalpi qaramaqarshilikni kuchaytirish kabi yovuz rejalarni tuzishdan ham qaytmadilar.

2000-yilning kuzida ekstremistlarning O‘zbekistonga qurolli hujum uyushtirgani ularning Afg‘onistonda in qurib olgan xalqaro terrorchilar va narkobiznes bilan uyushib ketganidan dalolat berdi. Shu munosabat bilan Prezident Islom Karimov: "Bugun dinimizni asrash kerak, mo‘min-musulmonlarni ximoya qilish kerak.

Lekin dinimizni, birinchi galda, o‘zini „chin musulmon“ deb da’vo qilayotgan ana shu yovuz kuchlardan, har qadamda „jihod“ deb og‘iz ko‘pirtirib, din nomidan buzg‘unchilik qilayotgan qonxo‘r va qotillardan asrash kerak", – degan edi. Faqat 2001-yil 11-sentabr kuni Nyu-York va Vashingtonda sodir etilgan mudhish terrorchilikhujumlaridan keyingina dunyodagi

yetakchi davlatlar AQSH boshchiligida bu yovuz illatga qarshi keng miqyosda kurashga bel bog'ladi. O'zbekistonda diniy ekstremizmga qarshi tizimli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Prezident Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan diniy bag'rikenglik va ma'naviyyuksalish siyosati olib borilmoqda. "Yangi O'zbekiston – yangi ma'naviyat" tamoyili asosida jamiyatda sog'lom diniy muhitni shakllantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ma'rifiy jamiyat o'zi barpo etishga kirishgan tizimning ba'zi xususiyatlarini, qirralarini oldindan tasavvur etishi lozim. Bizning nazdimizda, hozirdan yangi tizimning mohiyatini ochib beruvchi bir qator masalalar ustida bosh qotirishga to'g'ri keladi. Jumladan:

- yangi barpo etilajak tizim qanday bo'ladi?
- unga qanday boshqaruv qoidalari asos etib olinadi?
- u qanday ma'naviy-axloqiy qadriyatlarga tayanadi?
- uning ijtimoiy-axloqiy tizimida bir guruh aqidaparastlar tomonidan ilgari surilgan g'oyalarga o'rin beriladimi?

• eng asosiysi, unga ma'rifiy dunyo qay darajada o'z hissasini qo'sha oladi.

Mustaqillik mamlakatimiz ma'naviy taraqqiyotida yangi bosqichni boshlab berdi: dingabo'lgan munosabat tubdan o'zgardi; tom ma'nodagi vijdon erkinligi ta'min etildi; diniy bag'rikenglik hayotiy tamoyilga aylandi; milliy-diniy qadriyatlar tiklandi; diniy tashkilotlar soni oshdi, 10 dan ortiq diniy o'quv muassasasi faoliyat ko'rsatmoqda. Mamlakatimizda mustaqillik yillari amalga oshirilgan ijobiy ishlar bilan bir qatorda, halio'z yechimini kutayotgan muammolar ham yo'q emas. 1999 yidagi fevral voqealari, 2004-yildagi 29-30 mart kunlari sodir etilgan qo'poruvchiliklari ta'lim-tarbiya, targ'ibot sohasidagi ishimizda nuqsonlar mavjudligini ko'rsatmoqda. Ularni bartaraf etish uchun barchamiz bir yoqadan bosh chiqarib, harakat qiiishimiz talabetiladi. Bu yo'lda bir-biri bilan uzviy bog'liq muammolarni yechishga alohida e'tibor berishda: soglem fikr va dunyoqarashga ega bo'lgan kadrlarni tayyorlash, ularning salohiyatini yurt osoyishtaligi va xalq farovonligi yo'lida safarbar qilishga keng imkoniyatlar yaratib berish, dinning asl insonparvarlik mohiyatini asrash, uning ma'naviy ma'rifiy salohiyatini jamiyatdagi barqarorlik, ijtimoiy hamkorlik, konvensiyalararo hamjihatlikni mustahkamlashga yo'naltirish borasidagi ishlarda tadrijiylikni ta'minlashdan iboratdi.

Xulosa

O'zbekiston diniy ekstremizmga qarshi kurashni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilagan. Shu maqsadda qonunlar, ta'lim tizimi, axborot va targ'ibot ishlari orqali jamiyatni himoya qilish va yoshlarni sog'lom dunyoqarashga o'rgatish choralari amalga oshiriladi. Ichki xavfsizlik organlari va xalqaro hamkorlik orqali ekstremistik guruhlar faoliyati nazorat qilinadi va ularning zararli ta'siri kamaytiriladi. Shu bilan birga, madaniyat, sport va ijtimoiy tadbirlarni rivojlantirish orqali jamiyat barqarorligi mustahkamlanadi va ekstremizm xavfi sezilarli darajada kamaytiriladi.

REFERENCES

1. Hasanov, Ahadjon. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil.
2. Karimov I. A., O'zbekisto XXI asr bo'sag'sida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari, T., 1997.
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2023.

5. Sh. Mirziyoyev. “Yangi O‘zbekiston strategiyasi” – Toshkent, 2022.
6. “Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash: nazariya va amaliyot”. – Toshkent:
7. O‘zbekiston musulmonlari idorasi, 2021.
8. Komilov A. “Ekstremizm va uning salbiy oqibatlarini” – Ma’naviyat, 2020.
9. Raqamli xavfsizlik va yoshlar: maqolalar to‘plami – Toshkent, 2023.
10. Zakrulayev A. G‘oyalar kurashi. - T. Movarounnahr, 2000.
11. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T.: O‘zbekiston, 2003.
12. Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashning ma’naviy ma’rifiy asoslari. Toshkent
13. Islom Universiteti - 2005yil.